

2. Про Вищий антикорупційний суд (Закон України). № 2447-VIII (2018). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2447-19>.

3. «Про утворення Вишого антикорупційного суду» (Закон України). № 29 (2018). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2470-19#Text>.

4. Конституція України (Верховна Рада України). (1996). Офіційний сайт Верховної Ради України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>.

5. Про судоустрій і статус суддів (Закон України). № 1402-VIII (2020). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1402-19>.

6. Вищий антикорупційний суд (2020). Звіт голови Вишого антикорупційного суду О.В Танасевич за 2019–2020 роки. URL: https://hcac.court.gov.ua/userfiles/media/new_folder_for_uploads/hcac/documents/reports/chief_16.07.2020.pdf.

7. Протокол юридичний інтернет ресурс (2020) Історичні рішення, вироки та атаки. Чим запам'ятовується перший рік Антикорупційного суду. URL: https://protocol.ua/ru/istorichni_rishennya_viroki_ta_ataki_chim_zapam_yatavsya_pershiy_rik_antikoruptsiynogo_sudu/.

Довганич Вікторія Володимирівна,
аспірант кафедри кримінального процесу
Національної академії внутрішніх справ

ПОДАННЯ ЕЛЕКТРОННИХ ДЕКЛАРАЦІЙ ЯК ЗАХІД ЗАПОБІГАННЯ КОРУПЦІЇ

Протидія корупції для України є однією з найбільш актуальніших завдань для усього періоду існування незалежної держави. Впровадження е-декларування було умовою для отримання безвізового режиму з державами Шенгенської зони. Однак справжня мета нової системи – запровадження дієвого інструменту запобігання корупції. У порівнянні із заходами, які вже проводилися – подання декларацій осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування (далі електронних декларацій) стало абсолютною новацією. Посадові особи державних та комунальних підприємств, установ, організацій, депутати місцевих рад та інші суб'єкти декларування зобов'язані подавати таку ж декларацію про доходи, як і Президент чи Прем'єр-міністр України. Якщо звернутися до статистичних даних, то загальна кількість таких суб'єктів може становити 3 мільйони осіб [1].

За даними Світового банку, більше 150 країн ввели вимоги про декларування майна [2]. В той же час, принциповою є різниця у виді декларування, для іноземних країн це податкові декларації, в нашій державі це майново-інформаційні декларації. Таким чином, держава стимулює правдивість даних, які надає декларант, оскільки це в його інтересах. В Україні правдивість даних забезпечується залюкуванням відповідальністю: дисциплінарною, адміністративною та кримінальною.

Серед заходів запобігання корупції у представницьких органах влади закон України «Про засади державної антикорупційної політики в Україні (Антикорупційна стратегія) на 2014–2017 роки» містило вимогу про підвищення рівня прозорості діяльності Верховної Ради України та місцевих рад, зокрема шляхом оприлюднення в Інтернеті інформації про народних депутатів України та депутатів місцевих рад (про їх фінансування, відрядження, помічників, їх декларації про доходи, майно, витрати і зобов'язання фінансового характеру тощо). Крім того, у цьому ж законі передбачені заходи запобігання корупції у судовій системі та органах кримінальної юстиції подання, серед яких указано саме оприлюднення (зокрема в Інтернеті) та моніторинг достовірності даних декларацій суддів про майно, доходи, видатки та зобов'язання фінансового характеру. Виходячи із указаних положень, можемо прийти до висновків, що Антикорупційна стратегія до 2017 року направлена на подання електронних декларацій публічними службовцями, у першу чергу депутатами та суддями.

В подальшому розроблено проект Закону України «Про засади державної антикорупційної політики на 2020–2024 роки», відповідно до якого корупція розглядається як ключова перешкода стабільному економічному зростанню та розбудові ефективних та інклюзивних демократичних інститутів. Попередня антикорупційна стратегія зосереджувалась на пріоритетах, пов'язаних зі створенням системи сучасних антикорупційних інструментів (правових інститутів) та розбудові системи антикорупційних органів, що мали забезпечити ефективну реалізацію цих інструментів. Водночас, завдяки реалізації інших програмних документів Урядом зважувалися можливості для корупції в окремих секторах через проведення галузевих реформ.

Концепція цієї Антикорупційної стратегії ґрунтується на поєднанні двох підходів, зокрема: підвищення ефективності системи запобігання та протидії корупції та забезпечення невідворотності відповідальності за корупцію [3].

З метою ефективної протидії корупційним і пов'язаним з корупцією злочинам в Україні було докорінно змінено систему норм, що передбачала підстави кримінальної відповідальності за вчинення таких злочинів, яка наразі у цілому узгоджується з міжнародними стандартами у цій сфері. У 2015–2019 роках в Україні було створено систему спеціалізованих антикорупційних органів, забезпечених високими гарантіями незалежності та висококваліфікованими кадрами, а також належними грошовими, матеріальними та іншими необхідними ресурсами. Головне завдання цих органів полягає у ефективній протидії високопосадовій корупції. Водночас через низку об'єктивних і суб'єктивних причин забезпечити високий рівень невідворотності кримінальної відповідальності за вчинення корупційних і пов'язаних з корупцією злочинів поки не вдалося.

Вже кілька днів найбільшою правовою новиною в Україні є рішення Конституційного суду № 13-р/2020 від 27.10.2020, яким скасовано низку законодавчих норм щодо боротьби з корупцією.

Українська правова спільнота шокована зазначеним рішенням Конституційного суду та збирається на масові зібрання, державні органи повідомляють про блокування діяльності, президент скликає засідання Ради національної безпеки та оборони України.

Загальна публічна оцінка наслідків рішення суду демонструє, що рішення прийнято всупереч засадам державної антикорупційної політики та міжнародним зобов'язанням України, які були прийнятні кількома скликаннями Верховної Ради України у 2014–2020 роках.

Конституційний Суд України у своєму Рішенні, оцінюючи ст. 366¹ КК України, яка передбачає відповідальність за неправдиве декларування, заявив, що встановлене покарання є надмірним за вчинення цих правопорушень, а негативні наслідки, яких зазнає особа, притягнута до кримінальної відповідальності за вчинення злочинів, передбачених ст. 366¹ ККУ України, непропорційні шкоді, яка настала або могла настати у разі вчинення відповідних діянь. «Таким чином, наведене свідчить, що законодавець не дотримувався принципів справедливості та пропорційності як елементів принципу верховенства права, а отже, ст. 366¹ КК України суперечить ч. 1 ст. 8 Основного Закону України», – резюмують у суді [4].

Станом на 25.11.2020 Вищий антикорупційний суд закритий понад десять кримінальних проваджень щодо недостовірного декларування у зв'язку з тим, що Конституційний суд визнав неконституційними ряд положень закону України «Про запобігання корупції» та кримінальну відповідальність за декларування недостовірної інформації. Більше того, вказаний суд скасував три обвинувальні вироби за брехню в електронних деклараціях можновладців [5].

Аналіз же самого Рішення юристами та правозахисними організаціями теж показує, що судді Конституційного Суду України прийняли його поспіхом та з порушенням принципів судочинства. В першу чергу, слід звернути увагу на те, що кримінальний процесуальний закон не містить норми, яка б регламентувала дії суду при визнанні норми неконституційною та втрату нею чинності.

Так, згідно з п. 4 ч. 1 ст. 284 КПК України кримінальне провадження закривається у разі, якщо набрав чинності закон, яким скасована кримінальна відповідальність за діяння, вчинене особою.

Водночас, у даному випадку скасування кримінальної відповідальності відбулось не внаслідок набрання чинності новим законом, а навпаки - внаслідок втрати чинності законом, яким така кримінальна відповідальність передбачалась, проте чинний КПК України таку ситуацію чітко не врегулює.

Як вбачається зі змісту ч. 6 ст. 9 КПК України, у випадках, коли положення цього Кодексу не регулюють або неоднозначно регулюють питання кримінального провадження, застосовуються загальні засади кримінального провадження, визначені ч. 1 ст. 7 цього Кодексу.

У той же час визнання норми КК України неконституційною свідчить про відсутність кримінальної протиправності і караності діяння, описаного у ній. Відповідно, у разі втрати нормою закону про

кримінальну відповідальність чинності через її невідповідність Конституції України, кримінально-правові наслідки для особи не настають.

З урахуванням вищевикладеного, суди виходять з того, що, оскільки інкриміноване діяння за ст. 366¹ КК України на даний час не є протиправним і кримінально караним, то в такому випадку можливе закриття кримінального провадження на підставі п. 4 ч. 1 ст. 286 КПК України.

В той же час, можливість закриття кримінального провадження з вказаної вище підстави передбачено лише п. 2 ч. 3 ст. 314 КПК, яка однак регулює повноваження суду на стадії підготовчого провадження. Разом з тим, якщо підстави, передбачені п. 4–8, 10 ч. 1 або ч. 2 ст. 284 КПК України виникають вже на стадії судового розгляд, то суди, керуючись відповідними положеннями так само мають право прийняти рішення про закриття кримінального провадження (постанова Кримінального касаційного суду Верховного Суду від 26.05.2020, справа № 556/1381/18, провадження № 51-6250км19).

Підсумовуючи викладене, вказане Рішення Конституційного Суду України прийняте з порушенням принципів судочинства, оскільки в ньому не проаналізовано практику застосування скасованих норм законодавства, їх значення для суспільних відносин, що суперечить принципу обґрунтованості рішення. Більше того, на сьогодні у Вищому антикорупційному суді існує різна судова практика мотивування підстав для закриття кримінального провадження за ст. 366¹ КК України, яка не виникла б у випадку чіткого обґрунтування Рішення Конституційним Судом України.

В цілому нова система декларування – дійсно дуже потужне превентивне антикорупційне нововведення для боротьби та протидії з корупцією, проте згадане Рішення Конституційного Суду України позбавило нас цієї можливості.

Список використаних джерел

1. Гекалюк Р. Проблемні питання нового антикорупційного законодавства // Всеукраїнське об'єднання «Незламність»:сайт. 22.12.2014. URL: <http://nezlamnist.org.ua/1%2022.12.2014.html>.

2. Котляр Д., Поп Л. Как декларируют имущество госслужащих в разных странах мира. Является ли Украина особенной? // Европейская правда: сайт. 26.09.2016. URL: <http://www.eurointegration.com.ua/rus/articles/2016/09/26/705498/>.

3. Антикорупційна стратегія на 2020–2024 роки. URL: <https://nazk.gov.ua/wp-content/uploads/2020/09/Antykoruptsiyna-strategiia-na-2020-2024-roky-za-rezultatamy-publichnyh-obgovoren-16.09.2020.pdf>.

4. Рішення Конституційного Суду України у справі № 13-п/2020 від 27.10.2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v013p710-20#Text>.

5. Пресслужба Вищого антикорупційного суду. URL: https://hcac.court.gov.ua/hcac/pres-centr/news/1028266/?fbclid=IwAR0k-d952R-mtGRQEafjZoMRXdBd118rcOqnreg_hzb3jnklM0_aYoReSgQ.